

Nka^{TM}

Nationellt kompetenscentrum anhöriga

Barn som anhöriga

Alla barn ska få möjlighet
till hälsa och personlig utveckling

Nka^{TM}
Nationellt kompetenscentrum anhöriga

BARN SOM ANHÖRIGA – INTRESSANTA EXEMPEL
Nka 2019:1 Inspirationsmaterial

Innehåll

- 3 Förord: Barn som anhöriga
– alla barn ska få möjlighet till hälsa och personlig utveckling
- 4–5 Våga se, våga fråga och samverka
- 6–7 Projekt – skolutveckling i Kalmar ger stöd till unga omsorgsgivare i riskzon
- 8–11 Me-We-projektet ska främja ungas psykiska hälsa
- 12–13 Forskningsprojekt ger stöd till vuxna med adhd
och deras närstående samt föräldrar med egen adhd
- 14–15 Med ökad fokus på barnen
- 16–17 Samordning och utbildning ska säkra stödet
till barn som anhöriga
- 18– 19 Roliga aktiviteter i fokus på syskonträffar i Skövde
- 20 -22 Barnombud ökar kompetensen om barn som anhöriga
inom vården i Västerbotten
- 23 Webbutbildning för dig som möter barn som är anhöriga

BARN SOM ANHÖRIGA

- ALLA BARN SKA FÅ MÖJLIGHET TILL HÄLSA OCH PERSONLIG UTVECKLING

© 2019 NATIONELLT KOMPETENSCENTRUM ANHÖRIGA

TEXT: AGNETA BERGHAMRE HEINS

LAYOUT & OMSLAG: BERGHAMRE MEDIA

FOTO OMSLAG: PIXABAY

FOTO: AGNETA BERGHAMRE HEINS, PIXABAY, CANVA

TRYCK: GEFABGRUPPEN AB

Förord

Barn som anhöriga – alla barn ska få möjlighet till hälsa och personlig utveckling

Alla barn och unga har rätt att växa upp under trygga och goda förhållanden och få det skydd och stöd som kan behövas för en gynnsam fysisk och social utveckling. Vad gäller barn som anhöriga utsätts de för mångfaldigt större risker att drabbas av såväl sjukdom som sociala problem jämfört med andra barn.

Samhället kan gemensamt verka förebyggande genom att minska risk- och stärka skyddsfaktorer för barnen och deras familjer och utveckla och systematiskt följa upp riktade stödinsatser för barnen. Genom utveckling av organisatoriska strukturer och rutiner, enskilda initiativ och engagemang kan bättre förutsättningar för alla barn stärkas. Nka arbetar för att bidra till sådant stöd att närståendes svårigheter inte inkräktar på barnets hälsa, utveckling och skolgång.

I denna folder finner Ni flera intressanta exempel på rutiner och insatser till barn som anhöriga. Låt er inspireras och vara delaktiga i detta viktiga uppdrag, att alla barn ska få möjlighet till hälsa, personlig utveckling, utbildning och social delaktighet.

Kalmar, februari 2019

Lennart Magnusson
Docent & verksamhetschef

Elizabeth Hanson
Professor och FoU-ledare

Ingela Furenbäck
Forskare & projektledare
Barn som anhöriga

Våga se, våga fråga och samverka

– Barn till föräldrar med missbruksproblem måste bli sedda och få stöd för att klara skolan, säger Karin Alexanderson, forskare i projektet Skol-Bim, vid Uppsala universitet.

Vid årsskiftet 2017/2018 avslutades forskningsprojektet Skol-Bim, Barn i Missbruksmiljöer, som syftar till att skolan ska bli bättre på att upptäcka och ge stöd till elever som har föräldrar med missbruksproblem.

– Resultatet är över förväntan. Vi tror att de fyra skolor som deltagit i projektet fått ökad kunskap och ökat sin förmåga att upptäcka den här gruppen elever i ett tidigare skede, konstaterar Karin Alexanderson, fil. doktor i socialt arbete och forskare, vid Uppsala universitet.

– Att upptäcka de här eleverna är viktigt eftersom vi vet att de löper en högre risk, än andra elever att inte klara skolans mål. Tidigare studier visar att elever vars föräldrar har vårdats för missbruk är överrepresenterade bland dem som saknar behörighet till gymnasieskolan, säger hon.

Skolan viktig skyddsfaktor

Hon betonar att en fungerande skolgång är viktig för att barn ska ha ett bra liv, men det är också en viktig skyddsfaktor för att senare i livet kunna försörja sig och för att inte själv hamna i missbruk eller psykisk ohälsa. Att tidigt upptäcka barnen och se vilken situation barnen lever i banar väg för att de ska få adekvat stöd.

Genom djupintervjuer med 20 elever som går i gymnasiet, intervjuer med skolpersonal bland annat inom elevhälsan på fyra grundskolor i Uppsala och med personal inom socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri, som är viktiga samarbetspartners för skolan, har forskarna i projektet fått kunskap om vilket stöd som eleverna fått under sin skoltid. Även kunskaperna om och vilket stöd de saknat, men hade behövt för att klara skolan på bästa sätt, har ökat.

Tagit fram en handlingsplan

Resultaten av intervjuerna ingår som en del i den kompetensutveckling skolpersonalen fått och de handlingsplaner som skolorna tagit fram för att bli bättre på att upptäcka barnen och ge dem stöd i skolan eller i samverkan med andra aktörer, berättar Sofia Lind, skolkurator och en av två utvecklingsledare som stöttat skolornas arbete. En viktig poäng i projektet är att skolorna inte åläggs göra mer än vad som är deras uppdrag enligt lag: att alla elever ska klara skolans mål.

- Skolan tolkar ofta elevers problem som individuella eller kopplade bara till skolsituationen och riskerar därför att missa familjesituationens betydelse. ”

Karin Alexanderson och Elisabeth Näsman, forskare i Skol-Bim, Uppsala universitet.

– De fyra skolorna har blivit mer medvetna om att en elevs problem i skolan kan bero på omständigheterna hemma. Vi kan inte nog understryka hur viktigt det är att våga se, våga fråga och samverka kring elever för att ge rätt stöd, säger Karin Alexanderson.

Samverka kring elever

– Många kände till att ungdomarna var anhöriga till föräldrar med missbruksproblem i hälften av fallen, men endast fyra av dessa tio ungdomar fick stöd med anledning av sin familjesituation, berättar Karin Alexanderson. Detta trots att grundskolan hade uppmärksammat alla tio eleverna på grund av olika problem som hög frånvaro, koncentrationssvårigheter och störande beteende, som skolan försökte lösa utan att bakgrunden till problemen klagjordes. Generellt fick de intervjuade ungdomarna mer stöd utifrån sin familjeproblematik genom gymnasiet, än genom grundskolan.

FAKTA

Skol-Bim, Barn i missbruksmiljöer i skolan var ett treårigt forsknings- och utvecklingsprojekt, där forskare, utvecklingsledare, skolpersonal och ungdomar arbetat tillsammans. Uppsala universitet och Region Uppsala ansvarade för projektet, som finansierades av Folkhälsomyndigheten.

Projekt - skolutveckling i Kalmar stöttar unga omsorgsgivare i riskzon

Ökad motivation och bättre självkänsla. Det är målet med ett projekt i Region Kalmar län riktat till elever som är unga omsorgsgivare och i riskzonen att inte klara gymnasiet. Projektet "Motivation leder till framgång" tar vid där tidigare projekten "Plug In" och "Plug In 2.0" slutade.

– Tack vare projekten vet vi idag mer om vad den här gruppen elever behöver, hur vi ska bemöta dem och kunna tillgodose deras behov så de klarar att fullfölja gymnasiet, säger Peo Fahlström, projektsamordnare och tidigare skolledare, Region Kalmar län.

Region Kalmar län har arbetat med projekten Plug In och Plug In 2.0 sedan 2012. De vänder sig till skolor med elever som är i riskzonen att inte nå gymnasiebehörighet eller att hoppa av skolan, av dessa är många elever omsorgsgivare till en nära anhörig.

– Under arbetet med Plug In har olika metoder för att nå eleverna i målgruppen unga omsorgsgivare tillämpats, med syftet att stärka deras motivation och självkänsla. Det vi sett under projektiden är att skolorna behöver få in fler aktörer som kan bidra till att stödet till ungdomarna ökar. Under arbetets gång har de erfarenheterna lett fram till vissa organisatoriska förändringar och att nya kompetenser har rekryterats till de medverkande skolorna, berättar Peo Fahlström.

Medel från EFS-fonden fram till 2020
Projektet Motivation leder till framgång

finansieras med medel från EFS-fonden och kommer att pågå fram till 2020. Med erfarenheterna ifrån Plug In i bagaget tar detta projektet ett steg vidare i arbetet med olika stödande insatser till målgruppen.

– Det handlar om olika insatser som sammantaget ska stötta de elever som är omsorgsgivare och i nämnda riskzon ; coaching, motiverande samtal, att hjälpa till med att strukturera och planera skolarbetet och/eller att få hjälp av en stödperson i olika sammanhang.

Västerviks kommun, Vimmerby, Oskarshamn, Mönsterås, Nybro och Kalmarsunds Gymnasieförbund som omfattar Kalmar, Borgholm, Mörbylånga och Torsås deltar i projektet: Motivation leder till framgång. Projektet bygger i sin tur på kommunala delprojekt och ett regionalt samordningsprojekt med gemensamma insatser, erfarenhetsutbyten, samt uppföljning och utvärdering.

Samverkanspartners i projektet är de tidigare nämnda kommunerna, Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka, och Region Kalmar län. Inom de enskilda kommunerna deltar en eller flera skolor. Inom varje skola är flera yrkesgrupper delaktiga i projektet, bland annat; studie- och yrkesvägledare, skolsjuksköterskor, kuratorer, ungdomscoacher/elev-handledare och rektorer.

– Delprojekten har som gemensamt syfte att på olika sätt öka motivationen hos elever som riskerar att inte fullfölja sina gymnasiestudier bland annat på grund av att de är unga omsorgsgivare, och för elever i årskurs nio som inte har behörighet att söka in på gymnasiet, säger Peo Fahlström.

Inkluderar även elever i årskurs nio

– Den gemensamma målsättningen är ökad motivation för att förbättra närvaron i skolan och därigenom få chans till högre meritvärden. Det är bra att även elever i årskurs nio kan inkluderas. Ju tidigare vi kan sätta in insatser, desto bättre, konstaterar Peo Fahlström och fortsätter:

– Ytterst handlar det om att på sikt göra de här ungdomarna mer anställningsbara. Här är det individuella stödet till eleverna viktigt, men det ska ske i en form som inte pekar ut enskilda elever. Metoderna ska istället bygga på ett inkluderande stöd till eleverna. Det kan t ex handla om extra stöd i klassrummet som kommer de här eleverna till godo. Det kan också handla om mer flexibla lösningar vid prov, inlämningsuppgifter med mera. De här eleverna behöver erbjudas individuella lösningar och fastlåsta strukturer, som det många gånger är i skolan idag, behöver brytas upp.

Peo Fahlström menar att en stor vinst med de tidigare projekten är att man nu har ett bra underlag att jobba vidare utifrån:

– Vi vet att de här eleverna finns, att en stor grupp är unga omsorgsgivare och de har blivit mer synliggjorda, vilket i sin tur gör att de kan få stöd för att klara sin skolsituation bättre. Det kanske inte har tillkommit så mycket pengar, men däremot har man fördelat och organiserat om resurser, vilket gynnar den här gruppen elever. Vi har helt enkelt fått mer kunskap om hur vi ska hantera de här problemen och prioritera på bästa sätt,

säger han och berättar om en av skolorna som deltagit där hela kollegiet ändrat sitt sätt att förhålla sig till den här gruppen elever.

– Där har blivit en helt annan atmosfär på skolan som gynnar samarbete mellan olika personalgrupper. Exempelvis råder det numera stor flexibilitet mellan ungdomscoacher/elevassistenter och pedagoger. Dessutom är samarbetet med föräldrarna än mer intensivt, vilket är en viktig faktor för att kunna ge stöd till eleverna i riskzonen. Totalt sett kan vi konstatera att det hänt mycket i regionen vad gäller skolutveckling, säger Peo Fahlström avslutningsvis.

Webbinarie och kompetensutveckling

Inom Nka:s pilotstudie i Oskarshamn /Mönsterås kommer man att skapa en innovation tillsammans med unga anhöriga och de medverkande kommunerna. Inom hela projektet kommer Nka också att bidra med kompetensutveckling, kunskaps-transformation och spridning av resultat. Under genomförandefasen kommer webinarier att hållas för att möjliggöra för personal i samtliga medverkande kommuner att få del av senaste kunskap inom området och följa pilotkommunernas arbete.

Peo Fahlström, Region Kalmar län.

Me-We-projektet ska främja ungas psykiska hälsa

– Vår förhoppning är att Me-We-projektet ska bidra till ökad hälsa för unga anhöriga, att deras hälsa inte ska vara sämre än övriga ungdomars. Totalt är målet att minska förekomsten av psykisk ohälsa, samsjuklighet och livslånga socioekonomiska nackdelar, som vi vet att unga omsorgsgivare tyvärr riskerar drabbas av, säger Elizabeth Hanson, FoU-ledare och forskare, Nka.

Me-We-projektet startade förra året och ska pågå under tre år, i sex europeiska länder: Italien, Nederländerna, Slovenien, Schweiz Storbritannien och Sverige. Projektet riktar sig till ungdomar 15-17 år, som är anhöriga. Linneuniversitetet och Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka, är koordinatörer för hela Me-We-projektet och samarbetar i Sverige med bland annat Socialstyrelsen, organisationen Maskrosbarn, nio kommuner i Kalmar Län, Riksföreningen skolsköterskor med flera.

Medel till projektet, 40 miljoner, kommer från EU:s forsknings- och innovationsprogram Horizon, agenda 2020. Insamlingen av fakta sker genom intervjuer, enkäter och studier av den befintlig forskning inom området.

Elizabeth Hanson, projektledare, förklarar att Me-We-projektets övergripande mål är att utveckla psykosocialt stöd för att främja psykisk hälsa och välbefinnande bland unga omsorgsgivare, det vill säga ungdomar som ger stöd, hjälp eller vård till någon förälder, vän eller annan närstående.

Gränsöverskridande kunskapsutbyte

– Ett annat viktigt syfte med Me-We-projektet är att få till stånd ett gränsöverskridande kunskapsutbyte, samt aktiviteter för att sprida kunskap. För första gången kommer ett storskaligt program att kunna påvisa effekterna av en omfattande primärt förebyggande intervention vars mål är att stärka unga omsorgsgivares motståndskraft, så att de negativa följderna av ett omsorgsansvar kan motverkas, förklarar Elizabeth Hanson och fortsätter:

– Me-We-projektet ska tillsammans med unga omsorgsgivare, utveckla och testa effektiva förebyggande insatser, som är skraddarsydda för varje deltagande lands kontext med fokus på att förbättra deras psykiska hälsa och välbefinnande. Dessutom ska projektet sprida resultaten till relevanta intressenter på nationell, europeisk och internationell nivå, allt för att medvetandegöra och påverka insatserna för målgruppen.

– Projektet bygger på tidigare kunskaper. Man vet att mellan tre till åtta procent av alla ungdomar i Europa tar ett omsorgsgivande ansvar, vilket i sig är en riskfaktor för ojämlik hälsa och sämre välbefinnande. Vi vet också att minst en elev i varje klass i Sverige stannar hemma minst en dag i veckan för att hjälpa någon därhemma, många hoppar dessutom av skolan i förtid, berättade Elizabeth Hanson och listade några av projektets övergripande uppgifter:

- Systematisera kunskap om unga omsorgsgivare
- Analysera nationella policys och lagar i de olika länderna.
- Kartlägga vilka goda stödinsatser som finns i våra länder, samt se vilka av dem som är evidensbaserade och vilka resultat som stöden ger.

Blandade lärande nätverk

– I de olika sex länderna har vi även byggt upp blandade lärande nätverk, bestående av forskare, ungdomar och professionella från olika områden. Där kan vi bland annat diskutera olika insatser, berättar Rosita Brolin, forskarassistent Me-We-projektet.

Inom projektet har även en specifik Me-We-mobilapp tagits fram. Den innehåller bland annat fakta, som lagar och regler, där man kan se vilka rättigheter man har, en anslagstavla för kamratstöd, olika hanteringsstrategier, men även en snabbknapp för avstängning, så att man snabbt kan lämna sidan vid behov.

– Det senare var en stark önskan från unga omsorgsgivare, berättar Rosita Brolin som hoppas fler kommuner och regioner kommer att delta i projektet och genomföra en onlinenkät för att identifiera unga omsorgsgivare i respektive kommun/region.

Ett viktigt mål är att stärka unga omsorgsgivares motståndskraft, så att de negativa följderna av ett omsorgsansvar kan motverkas, förklarar Elizabeth Hanson, forskare och projektledare för Me-We-projektet.

– Inom varje deltagande kommun eller region genomförs projektet i samverkan mellan Me-We, anhörigkonsulenter, skola, unga omsorgsgivare, och andra relevanta aktörer, exempelvis hälso- och sjukvård. Det finns även goda möjligheter för ungdomar i deltagande kommuner eller regioner att vara med och utveckla stödinsatser, förklarar Rosita Brolin.

Unga omsorgsgivare i Sverige – en enkätundersökning

En enkätundersökningen, som besvarats av 2918 elever i årskurs nio, i åldern 15-17 år, i Kalmar län har nyligen sammanställts och resultaten av den visar bland annat att unga omsorgsgivare önskar betydligt mer stöd i olika former; i familjen – till sina närstående, i sin omsorgsroll, i skolan och även ekonomiskt stöd.

Av enkäten framgår att:

- Var fjärde har en familjemedlem som har hälsoproblem.
- Var åttonde tar ett omsorgsansvar för en familjemedlem.
- Var sjunde stödjer en vän eller annan närstående som har hälsoproblem.
- Av dem som gav omsorg i familjen är det hälften som angav psykisk ohälsa som orsak.
- 76 procent av de som ger stöd uppgav att de har kompisar som mår psykiskt dåligt.

När det gäller stöd till familjen och ungdomar uppgav 11 procent att familjen får någon form av stöd, 42 procent av de som gav omsorg uppgav att de själva får stöd i din omsorgsroll samt 31 procent att skolan känner till att de är omsorgsgivare.

I enkäten fick ungdomarna skatta sitt hälsotillstånd. Av undersökningen framkom att unga omsorgsgivare generellt mår sämre, jämförelse med hela gruppen, samt att psykisk ohälsa är vanligt bland unga överhuvudtaget, men än mer förekommande när det gäller unga omsorgsgivare.

När det gällde hälsoproblem till följd av omsorgsansvaret angav:

- 12 procent att de fått fysiska hälsoproblem, belastningsskador,
- 26 procent psykisk ohälsa (11 procent hade tankar om att skada sig själva) (5 procent om att skada ngn annan).

Skolresultatet påverkas negativt

När det gällde skolproblem till följd av omsorgsansvaret upplevde 9 procent svårigheter i skolan och 13 procent angav att de tror att skolresultatet påverkats negativt av att de är unga omsorgsgivare.

Unga omsorgsgivare har även listat vilket stöd de önskar i sin situation:

En enkätundersökningen visar att unga omsorgsgivare önskar betydligt mer stöd i olika former, säger Rosita Brodin, forskarassistent Me-We-projektet.

- De vill ha någon utomstående att prata med.
- De vill ha hjälp med stress, självska debeteende och självmordstankar.
- Uppmuntran. Bli respekterade för den de är och det de gör. De vill känna sig värdefulla och älskade.
- Att någon frågar hur de mår.
- Efterlyser stöd till den närstående, personlig assistans, samtalsstöd, medicinsk hjälp, ekonomiskt stöd till familjen.
- De vill ha hjälp och stöd i sin omsorgsroll: En vuxen i hemmet som de kan bilda ett team med, bättre stöd från socialförvaltningen.
- Stöd i skolan: De efterlyser någon som kan hjälpa dem att hantera den här situationen, en förbättrad skolhälsovård.
- Vill få möjlighet till friskvård och fritid, samt ekonomisk stöd.

Nära samarbete med unga anhöriga

– När det gäller stödintervention utvecklas de i nära samarbete med unga omsorgsgivare och professionella, förklarar Rosita Brolin och pekar på några av de behov som hittills kunnat identifieras:

- Främja direktkontakt ansikte mot ansikte
- Stödja sociala kontakter
- Bygga upp/utöka kontakterna
- Erbjuder kamratstöd
- Stöd/övningar i anpassade copingstrategier (förhållningssätt)
- Erbjuder psykoeducativa utbildningar
- Främja avkoppling
- Inkludera hela familjen.

Fakta:

Unga omsorgsgivare – vilka är de?

Unga omsorgsgivare är “barn och ungdomar under 18 år, som ger vård, hjälp, eller stöd till någon familjemedlem. De utför regelbundet betydande eller omfattande vårdande och stödjande uppgifter, vilket innebär att de tar på sig ett ansvar som kan jämföras med ett vuxenansvar. Den person som tar emot vården och stödet är ofta en förälder, men kan även vara ett syskon, en morförälder, farförälder eller annan släkting eller vän som har en funktionsnedsättning, kronisk sjukdom, psykisk ohälsa, eller något annat tillstånd som innebär ett behov av vård, stöd eller tillsyn” (S. Becker).

För mer information: www.me-we.eu

www.anhoriga.se/samverkansprojekt/psykosocialt-stod-for-att-framja-psykisk-halsa-och-valbefinnande-bland-unga-omsorgsgivare-i-europa-me-we/

Kontakt:

lennart.magnusson@anhoriga.se

elizabeth.hanson@anhoriga.se

rosita.brolin@lnu.se

Forskningsprojekt ger stöd till vuxna med adhd och deras närstående samt föräldrar med egen adhd

–Vi vet att många personer med adhd är starkt beroende av anhörigas stöd och hjälp för att vardagen ska fungera, därför är det viktigt att även inkludera anhöriga i olika projekt, för att få en bredare bild av vilka stödåtgärder som behövs, säger Tatja Hirvikoski, forskare vid Karolinska institutet.

På Karolinska Institutet pågår två aktuella forskningsprojekt som handlar om att leva i familjer, där en familjemedlem eller familjemedlemmar har adhd. Det ena är PEGASUS-programmet för vuxna med adhd och deras anhöriga, som leds av Tatja Hirvikoski, forskare vid Karolinska Institutet och forsknings- för och utvecklingschef vid Stockholms läns sjukvårdsområde.

Det andra forskningsprojektet är IPSA, Improving Parenting Skills – Adults with adhd, som är ett nytt föräldrastöds-program, som riktar sig specifikt till föräldrar med egen diagnos. Forskaren Tatja Hirvikoski ansvarar för programmet och samarbetar med forskningssamordnaren och psykologen Therese Lindström, samt arbetsterapeuten Sofia Buddgård.

IPSA prövades under 2018 i en pilot-och effektstudie.

PEGASUS-kurserna inkluderar åtta kursträffar på kvällstid, med syfte att lära sig mer om adhd. Man går kursen tillsammans med en anhörig, eller någon man har en nära relation till i sin vardag. Där ges bland annat föreläsning med olika föreläsare beroende av temat, och där ges även möjlighet till erfarenhetsutbyte. Det är ca 10–15 deltagare

med adhd och lika många anhöriga i varje kurs. Det finns en arbetsbok för ledare och en kursbok för deltagarna, som används under kurserna.

– Målsättningen för PEGASUS-kurser för vuxna med adhd och deras anhöriga är att öka kunskapen om adhd och om de behandlingar och stödinsatser som finns att tillgå samt att minska stigmatisering, berättar Tatja Hirvikoski och betonar:

– Många med adhd har ett litet socialt nätverk. Därför går det inte nog att betona hur viktigt stödet från släktingar och anhöriga är. Den relativt vanligt förekommande stigmatiseringen av adhd kan även få effekter när man söker vård och stöd. Stigmat som finns i samhället kan även individen rikta till sig själv, ”självstigma”, vilket kan försvåra relationerna till sin omgivning och inte minst till anhöriga.

Upplevde en förbättrad livskvalitet

PEGASUS interventionen har utvärderats inom ett forskningsprojekt som innefattade 300 deltagare i 14 olika grupper och genomförts på fem olika öppensykiatriska mottagningar.

– Första studien är en öppen genomförandestudie på öppenvårds-mottagningar. Det vi såg var att metoden verkade passa de flesta inom öppenpsykiatri och att de flesta deltagare verkade slutföra kurserna. Sammantaget visade de deltagande personerna med adhd och deras anhöriga stor nöjdhet, berättar Tatja Hirvikoski.

– Ett test, före respektive efter kursen, visade även att kunskaperna ökade hos samtliga deltagare vad gäller adhd. PEGASUS deltagare rapporterade även bättre generell livskvalitet efter kursen. När det gäller anhöriga kunde vi se att den psykiska hälsan förbättrades, samt att de blev mindre kritiska till sina närstående med adhd.

Föräldrastödjande insatser – IPSA

Vid en kartläggning som forskarna gjorde 2016, undersöktes vilka utmaningar föräldrar med adhd står inför samt vilka föräldrastödjande insatser som finns att tillgå. Intervjupersonerna beskrev samstämmigt hur bristande struktur och rutiner i vardagen lätt resulterade i ett slags ”hemmakaos”, som i sin tur påverkade de egna möjligheterna att få till fungerande strategier i föräldraskapet.

Detta var upprinnelsen till utvecklingen av

Therese Lindström & Tatja Hirvikoski, forskare, Karolinska Institutet.

ett nytt föräldrastödsprogram som riktar sig specifikt till föräldrar som har egen adhd-diagnos och minst ett barn i åldrarna 3–11 år. Programmet består av en kombination av gruppträffar och individuella träffar med arbetsterapeut, vars huvudsakliga fokus ligger på att underlätta det praktiska användandet av de föräldrastراتيجier man gått igenom under gruppträffarna.

När det gäller anhöriga kunde vi se att den psykiska hälsan förbättrades, samt att de blev mindre kritiska till sina närstående med adhd.

Grund och inspiration för IPSA har inhämtats bland annat från föräldrastödsprogrammen KOMET, ABC och Adhd2. Föräldrastödsprogrammet erbjuds på adhd-center, Habilitering och Hälsa, Stockholms läns landsting. Programmets utformning och utvärdering görs på Karolinska Institutet.

– De föräldrastödjande strategier som ingår i programmet kan användas för att förbättra kommunikationen mellan föräldrar och barn samt minska risken för konflikter. Den största skillnaden från sedvanliga föräldrastödsprogram är att IPSA hela tiden väger in de ytterligare utmaningar som adhd kan medföra i familjevardag och föräldraskap, säger Therese Lindström och Tatja Hirvikoski berättar att nästkommande steg är att fortsätta testa metoden, att justera materialet, och påbörja en liten randomiserad studie.

– En förhoppning är också att på sikt få till en app; en webbapplikation där man kan följa sin egen process, säger Tatja Hirvikoski.

Läs mer: www.ipsaadhd.se

Med ökat fokus på barnen

Forskningsprojektet ”Föräldrabaserade interventioner för barn till föräldrar med psykisk ohälsa”, syftar till ett ökat fokus på barn som lever med föräldrar som har kontakt med vuxenpsykiatri. Projektet, som startade 2014, är ett samarbete mellan bland annat forskarna Ulf Axberg, psykolog vid Göteborgs universitet och Gisela Priebe, vid Lunds universitet.

– Studien visar att barn till föräldrar med psykisk ohälsa på gruppnivå mår sämre än barn i genomsnitt. Därför behöver barnen och deras föräldrar hjälp i sin nuvarande situation. Det är av största vikt att uppmärksamma hur de här barnen har det, inte minst för att kunna anpassa interventionerna utifrån barnens behov, säger Ulf Axberg.

Tidigare forskning visar att barn som lever med föräldrar som lider av psykisk sjukdom har en ökad risk att själva utveckla olika former av psykisk ohälsa, som depression, uppförandestörning och ångesttillstånd. I det sammanhanget är föräldraförmågan och föräldrabarnrelationen viktiga faktorer för barnets framtida psykiska hälsa och välbefinnande.

Vilka skyddsfaktorer finns

– Det centrala med studien är att sätta fokus på barnen i familjerna, att få någon idé om hur barnen har det här och nu. Lika viktigt är att försöka identifiera vilka skyddande faktorer som finns runt barnen, säger Ulf Axberg.

Forskarna har studerat olika metoder som Beardslees familjeintervention (BFI), Föra barnet på tal (FBT) samt barn till föräldrar som fått reguljära insatser över tid, för att se

vad som har bäst effekt när det gäller stöd till barnen och familjerna.

Genom enkäter har man bland annat kunnat undersöka föräldrarnas egen skattning av sitt eget psykiska mående, föräldraskap, familjeklimat och hur nöjd man är med sin parrelation.

Skatta sitt välmående

En viktig del i studien har även varit en skattning som föräldrarna gjort när det gäller sina barns psykiska ohälsa. Även barn i åldrar 10–17 år har fått skatta sitt mående och familjeklimat, utifrån ungefär samma frågor som föräldrarnas.

**Gisela Priebe, Lunds Universitet
Ulf Axberg, Göteborgs Universitet.**

Liksom hos föräldrar i allmänhet finns det även i dessa familjer stora skillnader mellan hur barnen själva uppger att de mår och hur föräldrarna uppfattar det. Allra störst är skillnaden när det handlar om hur barnen uppfattar att de har det med kamrater, samt hur deras svårigheter påverkar dem i vardagen, i hemmet och skolan.

Barnen måste få komma till tals

– Det räcker inte att bara fråga föräldrarna hur barnen mår, utan det är viktigt att även barnen får komma till tals, att de får egen uppmärksamhet och får berätta utifrån sitt eget perspektiv, säger Gisela Priebe.

Forskningsprojektet: ”Föräldrabaserade interventioner för barn till föräldrar med psykisk ohälsa” har drivits i nära samarbete mellan forskarna Ulf Axberg, Göteborgs universitet och Gisela Priebe, Lunds

– Det räcker inte att bara fråga föräldrarna hur barnen mår, utan det är viktigt att även barnen får komma till tals, att de får berätta utifrån sitt eget perspektiv. ””

universitet, samt doktoranderna Lina Wirehage-Nord vid Göteborgs universitet och Maria Afzelius, Region Skåne.

Uppmärksamma barnen

En annan viktig fråga ur barnens perspektiv är hur den föräldern som inte har kontakt med psykiatrin mår?

– Man kan inte utgå från att partnern är kärnfrisk och kan kompensera för den andra personens svårigheter, det händer att även partnern mår dåligt, poängterar de båda forskarna och konstaterade vidare:

– Det vi ser är återigen en bekräftelse på att det finns all anledning att uppmärksamma de här barnen. Vi ser att de mår sämre än andra barn och behöver allt stöd de kan få från till exempel hälso- och sjukvård, socialtjänst och skola.

Forskningsprojektet: ”Föräldrabaserade interventioner för barn till föräldrar med psykisk ohälsa” har drivits i nära samarbete mellan forskarna Ulf Axberg, Göteborgs universitet och Gisela Priebe, Lunds universitet, samt doktoranderna Lina Wirehage-Nord vid Göteborgs universitet och Maria Afzelius, Region Skåne.

Samordning och utbildning ska säkra stödet till barn som anhöriga

– Sedan fem år tillbaka arbetar vi systematiskt för att samordna och öka kunskaperna kring barn som anhöriga, säger Patrik Johansson, psykolog och barnsamordnare, Habilitering och Hälsa vid Stockholms läns landsting.

– De senaste åren har vi tagit ett rejält kliv framåt och arbetat fram en organisation med bra rutiner och beredskap för att kunna ge stöd till barn som anhöriga. Sedan i höstas arbetar vi utifrån ett ”Årshjul”, som är ett bra stöd i arbetet, säger Patrik Johansson, som arbetar 20 procent som barnsamordnare inom Habilitering och Hälsa, vid Stockholms läns landsting.

Årshjul ger bättre överblick

– Tack vare årshjulet får vi en bättre överblick, struktur och kontinuitet i arbetet. En viktig del är de bokade, regelbundna träffar med de 20 barnombuden som finns på de olika enheterna. Av 16 ”behandlande” enheter, som träffar vuxna patienter inom Habilitering och Hälsa, är 15 representerade.

Patrik Johansson berättar att av det som

ligger i årshjulet och återkommer regelbundet har en stor del funnits med från starten, men sedan 2015 har bland annat Föra Barn på tal-metoden och modellen med BRA-samtal tillkommit. Dessutom har Nkas webbutbildning Barn som anhörig - Våga Fråga! implementerats i organisationen.

Gemensamma rutiner

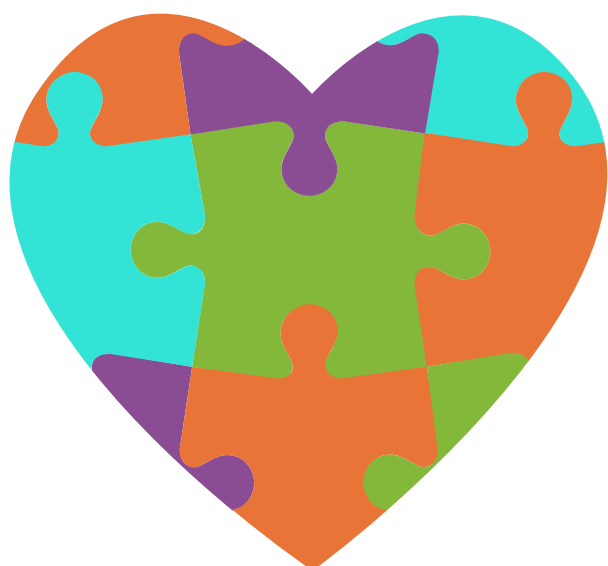
Efter lagskärpningen i HSL 2010, med krav på att uppmärksamma och ge stöd till barn som anhöriga, bildades en styrgrupp för att jobba fram organisation och bra rutiner inom Habilitering och Hälsa vid Stockholms läns landsting. Bland annat tillsattes en barnsamordnare och en till två barnombud på varje vuxenenhet.

– Våra barnombud för ut kunskap i organisationen på ett systematiskt sätt. Det är viktigt att så många medarbetare som möjligt känner sig trygga med att utföra hälso- och sjukvårdslagen. Vi har även utformat två styrdokument och en instruktion i journalskrivning, som ett stöd i arbetet.

Regelbundna träffar

– Men ytterst är det en fråga om hur varje behandlare använder sig av dokumenten, konstaterar Patrik Johansson och pekar på att regelbundna träffar för barnombuden ger möjlighet till bra fortbildning och samordning, när det gäller arbetet med barn som anhöriga.

Patrik Johansson berättar att alla nyanställda inom Habilitering och Hälsa går en introduktion i lagar som styr, där det bland annat ingår en kort introduktion som inkluderar en presentation av lagen om att särskilt uppmärksamma barn som anhöriga och arbetet på Habilitering och Hälsa.

– **Ambitionen är att nå en likvärdighet vid de enheter som vänder sig till vuxna inom habiliteringen, när det gäller arbetet med barn som anhöriga inom organisationen.**

Dessutom får alla genomgå webb utbildningen Barn som anhörig - Våga Fråga! I samband med gruppmötet under webb utbildningen uppmanas dessutom alla nyanställda att gå Föra Barn på tal utbildningen, som ingår i personal utbildningen.

– Alla medarbetare har möjlighet att gå den för att bli säkrare när man ska ta upp frågan om barnen med patienterna. Våra barnombud påminner regelbundet kollegor om att gå utbildningen; allt för att så många som möjligt ska få ökade kunskaper inom området.

Viktigt hålla frågan levande

– Ambitionen är att nå en likvärdighet vid de enheter som vänder sig till vuxna inom habiliteringen, när det gäller arbetet med barn som anhöriga inom organisationen. Till exempel ingår det alltid i våra rutiner att fråga om det finns barn som anhörig, när vi möter vuxna patienter.

– Även om vi kommit förhållandevis långt i arbetet med att ge stöd till barn som anhöriga, ser det fortfarande olika ut på våra enheter. Någon enhet har haft grupper riktade till barn som anhöriga, något vi vill satsa mer på framöver. Min förhoppning är att vi ska kunna erbjuda det på fler enheter inom habiliteringen eller länsövergripande, säger Patrik Johansson och slår fast:

Patrik Johansson, Habilitering & Hälsa vid Stockholms läns landsting.

– Uppdraget som barnsamordnare innebär att se till att organisationen har en bra beredskap i arbetet med barn som anhörig. Efter de dryga fem åren vi nu jobbat aktivt har vi kommit en bra bit på väg. Det viktiga är att fortsätta hålla frågan levande på varje enhet och utveckla de rutiner vi har som säkrar att alla de barn som är anhöriga till vuxna patienter, som kommer till oss inom habiliteringen får tillgång till råd, stöd och information från professionella behandlare.

Läs mer:

<https://www.habilitering.se/home>

Roliga aktiviteter i fokus på syskonträffar i Skövde

Våra syskonträffar är väldigt lyckade. En framgångsfaktor är att vi erbjuder roliga aktiviteter som lockade till gemenskap och avkoppling, säger Elisabeth Isaksson, enhetschef vid sektor vård och omsorgs anhörigstödsverksamhet i Skövde.

Syskongrupperna startade som ett projekt 2016 inom anhörigstödet i Skövde kommun. Sedan årsskiftet är syskongrupperna en permanent verksamhet i kommunen.

– Under de åren vi erbjudit anhörigstöd i kommunen har vi lagt ner mycket arbete på att nå föräldrar som har barn med funktionsnedsättning. Idag utgör den gruppen, föräldrar och mor- och farföräldrar, cirka en tredjedel av de anhöriga vi har kontakt med. Vi ser att många föräldrar till barn med funktionsnedsättning har det kämpigt och att syskonen i familjerna riskerar att komma i kläm, konstaterar Elisabeth Isaksson, enhetschef vid anhörigstödsverksamhet i Skövde.

– Även genom ett samarbete med FUB, Förbundet Barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, såg vi att syskon i de här familjerna kan riskera att komma i kläm. Våren 2016 ansökte vi gemensamt om projektmedel från folkhälsorådet i kommunen och på den vägen är det, säger Elisabeth Isaksson. Hon berättar att anhörigstödspersonal som involverades i projektet redan från början ville satsa på

aktivitetsbaserade grupper, att i första hand kunna erbjuda roliga aktiviteter som lockade till gemenskap och avkoppling.

Syskongrupperna, som startade 2016, är uppdelade efter ålder; en grupp för yngre barn upp till nio år, där även föräldrar deltar och en grupp för de äldre syskonen, där den äldsta deltagaren är 16 år.

Egen tid med föräldern

För de yngre barnen har detta varit en chans att få lite egen tid tillsammans med någon av föräldrarna. Vi har upplevt att just det ibland saknas, att tiden inte riktigt räcker till det friska barnet. Här får man ett par ostörda timmar tillsammans, säger Elisabeth Isaksson och fortsätter:

– Det känns som det här är helt rätt väg att gå. Barnen och ungdomarna som deltar har fått vara med och utforma vad de vill göra, utifrån de ramar vi har i kommunen.

Syskonträffar erbjuder många roliga aktiviteter. Foto: Privat

Barnen och ungdomarna har valt allt från bowling, till matlagningskvällar, målning, utflykter och drejning och dans.

Hon berättar vidare att anhängigstöds-personalen, som är involverade i syskongrupperna, har fått utbildning bland annat på Ågrenska.

– Vi har haft två värdefulla utbildningsdagar och kommer ha en återträff på Ågrenska, som är ett nationellt kompetenscentrum för sällsynta diagnoser och en unik mötesplats för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättningar.

Nu när grupperna funnits några år funderar personalen inom anhängigstöds-verksamheten på att ta ett ytterligare steg och starta upp samtal i grupperna, men i försiktig takt.

Kontakt på egen hand

– Vi vill vara väl förberedda, så vi inte startar upp saker vi inte kan fullfölja. För oss har det varit en framgångsfaktor att vi från början var tydliga med att verksamheten i syskongrupperna byggde på aktiviteter. De föräldrar som deltagit har uppskattat att göra helt andra saker, där man inte i första hand behöver tänka på sig själv som anhörig, och framförallt har barnen och

Elisabeth Isaksson, enhetschef, Skövde.
Foto: PG Isaksson, Vicky Hultström.

ungdomarna väldigt roligt tillsammans, säger Elisabeth Isaksson och fortsätter:

– Syskongrupperna har blivit väldigt lyckade, över förväntan. Flera av ungdomarna har dessutom kontakt med varandra på sociala media och träffas även på egen hand. När barnen och ungdomarna åker från våra träffar är det alltid väldigt glada. Bättre betyg kan man inte få.

Ett bra stöd för hela familjen

Ulrika Darefors i Skövde är en av föräldrarna som deltagit med sin son Gabriel i stödverksamheten för barn och unga. Han var fyra år när de gick med i syskongruppen och har nu hunnit fylla sex.

– Det har varit väldigt positivt för vår son Gabriel redan från början. Han går väldigt gärna på träffarna. Oss har det passat väldigt bra att det bygger på aktiviteter som barnen gillar, säger Ulrika Darefors.

Gabriel är lillebror. Hans syster är 11 år och har en flerk Funktionsnedsättning. Ulrika Darefors bekräftar att det ibland kan vara svårt att räcka till för båda barnen.

Växt fram en gemenskap

– Det har känts väldigt bra att kunna ha fokus på Gabriel och fått göra roliga saker tillsammans med honom och andra familjer som delar våra livsvillkor. Det finns en förståelse mellan oss föräldrar, utan att vi behöver prata så mycket om det, säger hon och fortsätter:

– För Gabriel har det helt enkelt varit väldigt kul att delta. Han gillar att göra saker och träffa andra barn. Det växer fram en gemenskap mellan barnen också, som är väldigt positiv. Jag är helt övertygad om att vi kommer att fortsätta delta i syskonträffarna. Det är ett bra stöd för hela familjen.

Barnombud ökar kompetensen om barn som anhöriga inom vården i Västerbotten

– Nyligen fick jag ett mejl från en hälsocentral där avsändaren undertecknat med undersköterska och barnombud. Det kändes väldigt bra att personer inom landstingen nu identifierar sig som barnombud, säger Caroline Tellhammar, lekterapeut och ordförande för Länsrådet barn som närstående i Västerbotten.

Idag finns cirka 190 barnombud inom Västerbottens läns landsting. Ett flerårigt systematiskt arbete för att öka uppmärksamheten på barn som anhöriga har gett tydliga resultat.

Nästan alla hälsocentraler och kliniker inom Västerbotten läns landsting har numera barnombud, med uppdrag att uppmärksamma barn som anhörig och de konsekvenser som det kan innebära.

Kontinuerlig fortbildning

Barnombuden får kontinuerlig fortbildning, bland annat under de återkommande nätverksträffarna som anordnas. På en av de senaste träffarna deltog en psykolog och pratade kring hur man bäst kommunicerar med barn, berättar Caroline Tellhammar.

I Umeå finns, sedan flera år tillbaka, även ett tvärprofessionellt nätverk, Nätverket barn som närstående med representanter från 23 olika verksamheter med representanter från bland annat somatiken, psykiatrin, primärvården inom landstinget och Umeå kommun.

Tydliga rutiner att luta sig mot

– Numera finns tydliga rutiner för all personal inom vården att luta sig mot när vi

möter barn som anhöriga, och våra många barnombud ser till att hålla frågan aktuell och sprida kunskap om hur vi bemöter barn inom vården, säger Caroline Tellhammar och fortsätter:

– Vi har jobbat parallellt med de här frågorna. En viktig faktor i arbetet är Länsrådet för barn som närstående. Vi är en mindre grupp med representanter från Umeå, Skellefteå och Södra Lappland. Där arbetar vi brett med att synliggöra barn som anhöriga och deras behov inom vården, men även för att få fram än fler barnombud.

Caroline Tellhammar, ordförande för Länsrådet barn som närstående, Västerbotten.

– Vi träffas flera gånger per år och har bland annat tagit fram en arbetsmodell för barn som anhörig och broschyrer, visitkort med informativa länkar och litteraturlistor. En länsövergripande grupp har även arbetat fram rutiner som kan användas när en närstående oväntat avlidit utanför sjukhuset eller på akutmottagning. Det kan handla om en olycka, trafikolycka eller om suicid. En checklista fylls i vid olyckstillfället och foldrar och visitkort kan lämnas till anhöriga på plats, berättar Caroline Tellhammar.

– En broschyr är direkt riktad till barn. Den handlar om vanliga reaktioner som man kan uppleva som barn i samband med en nära anhörigs död. Det handlar inte om speciellt många barn per år som drabbas, cirka 600 barn i landet och cirka 10–15 i Västerbottens läns landsting, säger Caroline Tellhammar.

Brett samarbetet stöd för familjer i sorg

Inom landstinget finns även en stödgruppsverksamhet för familjer i sorg, där barn ingår. Det är ett brett samarbete mellan Landstinget, Rädda barnen, Svenska Kyrkan och Umeå kommun. Familjen erbjuds åtta samtalstillfällen och ett 30-tal av gruppleddare har fått utbildning i en stödgruppsmodell, som är framtagen av Ersta Sköndal Bräcke högskola.

– I sorggrupperna jobbar vi med olika teman och grupperna är uppdelade i en barn-, ungdoms-, respektive föräldragrupp. Mellan de olika grupperna råder tystnadsplikt. Det är viktigt att man kan ta upp känsliga frågor och veta att det som sägs stannar i gruppen, betonar Caroline Tellhammar och berättar vidare att man haft ett uppskattat samarbete med Barncancerfonden Norra vid några tillfällen.

Inbjudan till helgaktivitet

– Vid Cancercentrum vid Norrlands Universitetssjukhus pågår ett projekt där

barn och ungdomar, som har en svårt sjuk förälder, erbjuds att träffas under en helg för att ha olika aktiviteter tillsammans med andra, som befinner sig i liknande situation. Inbjudan går till familjer från hela Norrland och är kostnadsfri.

Vi har även en syskonstödare på barn-canceravdelningen vid sjukhuset i Umeå, som har till uppgift att stötta syskon till svårt sjuka barn och ungdomar, berättar Caroline Tellhammar vidare.

Ökad uppmärksamhet på barn som anhöriga

– De här årens systematiska arbete för att få fram tydliga rutiner när det gäller barn som anhöriga har lett till ett ökat familjeperspektiv inom landstinget i stort. Generellt har vi fått ett ökat fokus på hur vi bemöter barnen inom vården.

Gemensamma rutiner och checklistor gör att vi inom vården är mer uppmärksamma på barn som anhöriga. Numera har vi en rutin att alltid fråga om det finns barn i familjen och ge information, inventera behovet av stödinsatser och hjälpa till att slussa familjen vidare samt dokumentera de insatser som gjorts, säger Caroline Tellhammar.

Gemensamma rutiner och checklistor gör att vi inom vården är mer uppmärksamma på barn som anhöriga.

Utbildning i systematisk uppföljning

– Vårt samarbete med Nka har även det gett bra resultat. Bland annat finns Länsrådet representerat i det nationella nätverk för personer som arbetar övergripande inom landsting och regioner, som Nka och Socialstyrelsen ansvarar för.

Nka har besökt Umeå och haft utbildning i systematisk uppföljning. Tack vare det har vi bildat en utvärderingsgrupp för vår stödgruppsverksamhet Familj och Sorg. Gruppen har även till uppgift att se över hur

vi ytterligare kan förbättra vårt arbetssätt, för att barn och unga anhöriga ska få det bästa tänkbara stödet, säger Caroline Tellhammar.

För mer information: www.familjochsorg.se

<https://www.svenskakyrkan.se/sanktolov/stodgrupp-7-15>

<https://www.svenskakyrkan.se/sanktolov/stodgrupp-16-25>

Om någon i din familj är svårt sjuk kan du få information om sjukdomen av personalen. Du kan även prata med någon vuxen som du känner väl. Tänk på att du kan få stöd från din skola och att det finns mycket information på nätet.

Enligt Hälso- och sjukvårdslagen och Barnkonventionen har barn som närstående rätt till information och stöd då en familjemedlem drabbas av svår sjukdom, allvarlig skada, psykisk ohälsa, missbruk eller oväntat avlider.

AFFISCHEN PRODUCERAD AV NÄTVERKET BARN SOM NÄRSTÄNDE I UMEÅ, VÄSTERBOTTEN LÄNS LANDSTING

1177
VÄRDGUIDEN

Västerbottens
läns landsting

Alla barnombud i Västerbottens läns landsting har fått affischen ovan.

Webbutbildning för dig som möter barn som är anhöriga

10 000-tals barn drabbas varje år av att en förälder blir allvarligt sjuk, missbrukar eller avlider. Uppskattningsvis förlorar ca 3000 barn per år en förälder. Forskning visar att om barnet inte får rätt stöd och hjälp i den situationen kan det få besvärliga konsekvenser både nu och senare i livet.

”Min mamma har dött. Jag grät jättemycket igår. Men hon kommer nog och hämtar mig på dagis i morgon, det brukar hon alltid.”

Lagen säger att personal inom hälso- och sjukvården ska beakta barns behov av information, råd och stöd om dess förälder eller motsvarande har en allvarlig sjukdom, missbrukar eller om de avlider.

- Vad innebär lagstiftningen?
- Vad innebär barnets bästa?
- Vad menas med information, råd och stöd?
- Hur bedömer man barns behov?
- Vem gör vad på vår arbetsplats?
- Vem vänder jag mig till om jag är osäker?

Nka har på uppdrag av Socialstyrelsen tagit fram en webbutbildning. I utbildningen får du veta mer om paragrafen i Hälso- och sjukvårdslagen, 5 kap. 7 §. Du kommer att få se ett antal exempel för att förstå hur den bör tillämpas. Det finns också en del i utbildningen som görs i grupp för att tillsammans se hur man kan beakta barns behov av information, råd och stöd på din arbetsplats.

Utbildningen och mer information finns på vår webbplats

www.anhoriga.se/vagafraga

Nka

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

Linnéuniversitetet

Nka^{TM}

Nationellt kompetenscentrum anhöriga

BARN SOM ANHÖRIGA

Nationellt kompetenscentrum anhöriga

Box 601

391 26 Kalmar

Tel: 0480-41 80 20

E-post: info@anhoriga.se

www.anhoriga.se

ISBN 978-91-87731-59-4